

УДК 372.878

*Наталія Пиж'янова,
магістрант Одеської національної
музичної академії ім. А. Нежданової*

ВПЛИВ ХОРОВОЇ МУЗИКИ НА РОЗВИТОК ДІТЕЙ

У статті розглянуто вплив хорової музики на розвиток дитини. Автором проаналізовано погляди видатних вчених щодо впливу музичного виховання на особистість дитини. Увага приділяється позитивному впливу колективного співу на навчально-виховний процес. Виділено основні функції, які виконує хоровий спів у навчально-виховному процесі. Автором наголошується, що фундаментальним завданням виховання є соціалізація, соціальна адаптація. Аналізуючи результати емпіричних досліджень зазначено, що при систематичних заняттях у хорі усі діти починають емоційно переживати музику, досягають високого рівня музичної виразності.

Ключові слова: виховання, шкільний вік, педагог, хоровий спів, музика

В статье рассматривается влияние хоровой музыки на развитие детей. Автором проанализированы взгляды известных ученых на проблему влияния музыкального воспитания в процессе формирования личности. Внимание акцентируется на положительном влиянии коллективного пения в образовательно-воспитательном процессе. Выделены основные функции, которые выполняет хоровое пение в образовательно-воспитательном процессе. Автор акцентирует внимание на том, что фундаментальным заданием воспитания является социализация, социальная адаптация. Анализируя результаты эмпирических исследований указывается, что при систематических занятиях в хоре, дети начинают эмоционально переживать музыку, достигают высокого уровня музыкальной выразительности.

Ключевые слова: воспитание, школьный возраст, педагог, хоровое пение, музыка

It is highlighted the major functions that choral singing in the educational-training process. The author draws attention to the fact that the fundamental task of education is the socialization, social adaptation. Analyzing the results of empirical research indicates that regular exercise in the choir of all children begin to emotionally experience the music reaches a high level of musical expression. The article examines the influence of choral music for children's development. The author analyzes the views of eminent scientists on the problem of the influence of musical education in the formation of personality. It is focused on the positive effects of collective singing in education and training process.

Key words: education, school age, teacher, choral singing, music.

Протягом тисячоліть хоровий спів був найбільш поширеним видом мистецтва, тому його вплив на формування особистості досліджували багато вчених різних спеціальностей – фольклористи, диригенти, композитори, педагоги, психологи, мистецтвознавці.

Питанням формування особистості у колективі присвячені наукові праці А. Макаренка та В. Сухомлинського. Уведені в науковий обіг праці Й. Пестолоцці засвідчують його зацікавленість проблематикою виховання дітей у колективі. Цікавими є програми із музики, підготовлені вченими А. Авдієвським, І. Гадаловою, які орієнтують педагога на хоровий спів як основу музичного виховання.

Метою статті є дослідження виховного впливу хорової музики на розвиток учнів, формування особистості.

Виховання є складним, трудомістким процесом. Ми пропонуємо розглянути виховний вплив хорового мистецтва на розвиток дітей у площині їх психіко-біометричних характеристик та формування високоморальної особистості.

Виховання, як процес, слід розглядати з філософської та психолого-педагогічної позицій. Його можна визначити як цілеспрямоване формування у особистості певного ставлення до людей і навколишньої дійсності. Причому, формування розглядається не як зовнішній тиск на особистість, а стимулювання її внутрішньої потреби до відповідного мислення, дій, духовних потреб.

Виховання має здійснюватися на гуманістичній основі, його головний принцип – олюднення відносин. Гуманістичне виховання має свої особливості [1].

У процесі виховання особистості доцільно обумовити лише те, чого не можна робити, що забороняється. Система виховання – це поступовий перехід особистості до самовиховання через створення відповідних умов і надання необхідної допомоги.

Формування ідей естетичного виховання почалося у середині і продовжувалося у другій половині ХІХ століття під впливом нових напрямків західноєвропейської філософської та педагогічної думки. На зміну традиційним методам прийшли ідеї нового та вільного виховання, елементи «творчої школи», які активно розвивалися у ХХ столітті. Центром уваги педагогів-науковців став об'єкт виховання та навчання, його особистість [2].

Виходячи з того, що в сучасних умовах загальною метою виховання повинно стати формування соціально активної особистості, яка в своїй життєдіяльності керується загальнолюдськими (честь, совість, людська гідність, волелюбність) цінностями, пріоритетними напрямами діяльності педагогів можна вважати: впровадження нових педагогічних технологій гуманістичного виховання; формування духовної культури молоді на засадах національних традицій свого народу [1, с. 9].

Фундаментальним завданням виховання є соціалізація, соціальна

адаптація, тобто поступове включення дитини в систему суспільних і творчих відносин. Дітям треба надати відомості про суспільство, його історію, культуру, сьогодення [1, с. 4].

Знайомство із культурою найкраще проходить на уроках української та зарубіжної мови, літератури, під час занять музикою, хором. Пріоритети мистецтва як інструменту прогресу виховання перед іншими полягають в активному формуванні почуттів колективізму та взаємодопомоги [3].

Видатний педагог А. Макаренко розглядав процес виховання як проектування особистості, формування характеру. Практик акцентував увагу на реалізацію талантів дитини, вбачав розвиток дитини у колективі, через колектив та завдяки колективу, заснованому на принципах демократизму, гуманізму й оптимізму.

Важливим аспектом самореалізації учнів є розвиток їх творчих здібностей. Реалізація такого розвитку продукується за допомогою педагогів.

У процесі самореалізації діти проявляють як позитивні, так і негативні риси. В одних – це доброта, толерантність, поступливість, чесність, принциповість, уміння зрозуміти іншого, здатність враховувати можливі наслідки своїх вчинків; в інших – грубість, хитрість, жадібність, егоїзм, невинуватість впертість. У цьому випадку необхідно створити для дитини престижну сферу морального, а не аморального самоствердження [1].

Очікувати від дитини позитивної поведінки можна у тому випадку, коли її оточення є приязним та доброзичливим по відношенню до неї. Ми радимо залучати дітей до різноманітних гуртків творчого спрямування. Як правило, переважна більшість дітей, що займаються творчою самореалізацією, мають стійкі моральні орієнтири. Таким чином, залучивши проблемних дітей у творчу сферу, зацікавивши їх цим, можна сподіватися на формування позитивних рис їх характеру.

На думку науковців, ідея взаємозв'язку мистецтв, яка ґрунтується на цілісності сприймання навколишнього світу та творів мистецтва, має стати однією з провідних у естетичному вихованні особистості.

Інтеграція потребує визначення механізмів синтезованого педагогічного впливу. Доцільно виділити [2]:

- конкретно-предметну образність;
- музичний образ-емоцію;
- музично-пластичний та зображально-пластичний жест;
- зображальну деталь у співвідношенні з динамікою руху образу;
- специфічні мовні та надмовні засоби;
- конкретизацію музичної образності;
- ключове слово.

Шкільний вік – максимально благополучний період дитинства для виховних дій. Його характеризує довірливе підкорення авторитету дорослого, підвищене сприйняття, уважність. Діти запам'ятовують факти, явища в деталях, їх переживання яскраві і безпосередні [4].

Для дітей молодшого шкільного віку, як правило, характерним є гарний настрій, бадьорість, дружність, довірливість та емоційність. У молодших школярів починають інтенсивно розвиватися інтелектуальні здібності. Активне пізнання в процесі навчальної і хорової діяльності пов'язане з подоланням труднощів, успіхів та невдач, у зв'язку з чим виникає ціла гама відчуттів: здивування, сумління, радість пізнання. Виникнення інтелектуальних почуттів пов'язане із необхідністю пізнання нового відповідно з інтересами [1]. Розвиваються моральні, інтелектуальні, естетичні почуття. До третього класу інтенсивно формуються відчуття дружби, колективізму. Вони розвиваються в результаті спілкування дітей, під впливом колективу одноліток.

Шкільний вік – сенситивний період для розвитку спеціальних здібностей: музичних, літературних, організаторських, театральних. На думку Л. Ороновської, В. Бехтерева, Д. Кабалевського та інших, розвивати особливі, творчі таланти потрібно саме з дитинства. Ми погоджуємося із думкою психологів, які вважають, що саме з молодшого шкільного віку приходить осмислене сприйняття мистецтва. Так, на думку Я. Коменського, у віці після 6 років у дітей розвиваються відчуття ладу (здатність емоційно сприймати музику), витончене диференційоване сприйняття (слуховий компонент музичності), розвинуте музично-ритмічне відчуття (здатність переживати музику за допомогою рухів) [2].

Враховуючи емоційність та допитливість, що характерна для дітей молодшого шкільного віку, а також необхідність особистісної реалізації школярів підліткового віку вважаємо за доцільне акцентувати увагу на корисності занять музикою. Враховуючи те, що у школі на уроках музики є можливість лише хорового співу (тому що співає одночасно весь клас) ми пропонуємо розглянути вплив хорової музики на розвиток дітей у навчальному процесі загальноосвітньої школи.

Спів – це первинний художній прояв людини, в якому її духовна і фізична сутності проявляються в найбільш гармонійній формі. Коли група людей співає разом, утворюється діалектична спільність між індивідуальною природою переживання і колективною; вона з'єднує окремих людей у злагоджений колектив. Саме художні емоції вже в ранньому дитинстві продукують відчуття індивідуального самовираження і «розчинення» у людському суспільстві [3, с. 150].

Д. Кабалевський писав: «Уроки музики... ставлять перед собою... задачу: ввести учнів у світ великого музичного мистецтва, навчити їх любити і розуміти музику в усьому багатстві її форм та жанрів, інакше кажучи, виховувати в учнях музичну культуру як частину їх духовної культури» [4, с. 63].

Хоровий спів – найбільш доступний вид мистецтва, тому що голос – «інструмент» даний людині від народження, який вдосконалюється разом із її розвитком. Формування співочих навичок є, одночасно, вихованням людських почуттів і емоцій [4, с. 10].

Хоровий спів являє собою найбільш активну форму музичного спілкування. Його давнє і глибоке коріння, народні традиції розвивають не тільки музичні таланти, але й якості характеру, світобачення, художній смак, естетичні відчуття [6, с. 63].

Хор – це особлива сфера, де школярі можуть задовольняти потреби в самоперевірці, самооцінюванні власного «я». У хоровому колективі реалізуються потреби дітей у спілкуванні.

Колективний спів розширює світогляд школярів, збагачує емоційне сприйняття, створює умови для самостійного творчого пошуку. Влучно охарактеризував сутність хорового співу К. Ушинський: «У пісні, а особливо хоровій, є не тільки дещо оживляюче і освіжаюче людину, а щось таке, що організовує працю, залучає співаків до дружної справи... Ось чому в школі необхідно ввести пісню: вона декілька окремих почуттів зливає в одне сильне почуття і декілька сердець – в одне серце, що сильно відчуває, а це важливо у школі, де спільними зусиллями треба перемагати труднощі навчання» [3, с. 150].

Композитор та педагог К. Орф зазначав: «Слід підкреслити, що елементарна музика у школі має бути не чимось додатковим, а основоположним. Елементарна музика, слово, рух, ігри і все, що пробуджує та розвиває духовні сили, створюють основу для розвитку особистості...» [6, с. 63].

Мистецтво хорового співу поєднує в собі водночас три важливі розвиваючі функції: навчання, виконання, слухання.

Колективний спів об'єднує людей. Музика керує нашими емоціями, а, як відомо, фізичне здоров'я людини залежить від її емоційного стану.

Як свідчить практика, при систематичних заняттях у хорі усі діти починають емоційно переживати музику, досягають високого рівня музичної виразності, а отже, досягають гармонійності емоційного розвитку.

Психолог-музикант Б. Теплов у своїй праці [7] зазначав, що музика є особливим видом пізнання – емоційним, музика перетворює всі зовнішні впливи у емоційний досвід, без якого не може повноцінно формуватися особистість.

Музика привчає дитину до щоденної праці, виховує терпіння, силу волі, витримку, удосконалює емоції, надає особливе бачення навколишнього світу. Музика привчає не лише слухати, а й чути, не лише дивитися, а й бачити, а побачивши і прослухавши – відчувати. Саме хоровий спів, як жодне інше мистецтво розвиває в дитині емпатію.

Щоденна гра на музичних інструментах дисциплінує дітей, а спів у хорі формує відчуття відповідальності перед колективом, організованості, артистизму, нейтралізує комплекси.

Доведено, що музично розвинені діти значно краще своїх одноліток пишуть перекази, диктанти, малюють. Мова таких дітей чітка і поставлена, оскільки на заняттях з хору приділяється увага й дитячій дикції та

артикуляції. Діти, які відвідують хор майже не мають дефектів мовлення, володіють оптимальною звуковисотністю та темпом мовлення. Такі діти логічно будують розповіді, їх артикуляція та дикція є розвиненою, а інтонація пластичніша та мелодичніша, ніж у дітей що не відвідують хор. Це обумовлено тим, що діти через спів більш глибоко сприймають сутність музичного твору, під час виконання знайомляться як з простими, так і з складними розмірами музичних творів та з різноманітними нотними тривалостями, ритмами. Діти, проспівуючи текст, покладений в основу музичного твору, чуттєво переймаються багатими музичними інтонаціями, характером музики відповідно до словесного тексту. Саме тому, поезія та проза таких дітей збагачена мелодикою, ритмовою різноманітністю, глибиною змісту, деталізацією, образністю, багатством жанрів.

Окрім корисності поєднання пластичного руху з музикою деякими вченими досліджувався взаємозв'язок емпатії з моторикою, зокрема такими дослідженнями займався С. Маркус [8].

Хоровий спів здійснює позитивний вплив на розвиток дитини, а саме: формує естетичний смак, колективність, збагачує фантазію, виховує моральні цінності, любов до Батьківщини, покращує дикцію, сприяє зміцненню фізичного стану, розвиває емоційну чутливість, емпатію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Класний керівник у сучасній школі : [метод. посібник] / В. М. Оржеховська, О. І. Пилипенко та ін. – К. : Інститут змісту і методів навчання, 1996. – 156 с.
2. Пісарєва І. Інтеграція мистецтв в естетичному вихованні особистості [Електронний ресурс] / І. Пісарєва. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VMSU/mystetstvo/2009_1/09ipyii.htm
3. Бермес І. Л. Хоровий спів як виховний засіб: теоретичний аспект / І. Л. Бермес // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. – 2008. – Вип. 14. – С. 150–156.
4. Махинько Е. П. Эмоциональное развитие детей в хоре [Електронний ресурс] / Е. П. Махинько. – С. 51–65. – Режим доступу : http://www.edit.muh.ru/content/mag/trudy/04_2010/07.pdf.
5. Халабузарь П. В. Теория и методика музыкального воспитания : [учебное пособие] / П. В. Халабузарь, В. С. Попов. – 2-е изд. – СПб. : Изд-во «Лань», 2000. – 224 с.
6. Элементарное музыкальное воспитание по системе Карла Орфа / ред.-сост. Л. Баренбойм. – М. : Сов. композитор, 1978. – 366 с.
7. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. – М. : Издательство Академии педагогических наук РСФСР, 1947. – 335 с.
8. Маркус С. А. История музыкальной эстетики. – Т. 2 : Романтизм и борьба эстетических направлений / С. Маркус. – М. : Музыка, 1968. – 256 с.